

KONVENCIJA ZA PRIPRAVO OSNUTKA STATUTA DEŽELE FURLANIJE JULIJSKE KRAJINE IN SLOVENSKA MANJŠINA

SLOVENE MINORITY AND CONVENTION FOR THE PREPARATION OF THE DRAFT STATUTE OF THE FRIULI-VENEZIA GIULIA REGION

The recent constitutional reforms in Italy obligate the Friuli-Venezia Giulia region to prepare a draft of the new statute which will have to be ratified by the State Parliament. In accordance with a special procedure, a special Convention was formed, its members being - apart from the Assembly representatives - local administration officials and representatives of trade unions and linguistic minorities. The article discusses the procedure of the draft statute formation with special emphasis on the issues concerning the Slovene minority in Friuli-Venezia Giulia. It brings an analysis of the Convention's activities and the formation of the concluding document, while a special supplement contains the proposals submitted by the Slovene minority in Italy and the text, sent by the regional assembly to the Parliament. Comparison shows that most of the Slovene minority's proposals were incorporated into the final version. The author was himself a member of the Convention, although the text is based solely on the available written sources.

Keywords: Slovene minority, Friuli-Venezia Giulia, special statute

Nedavne ustavne reforme v Italiji so tudi Deželi Furlaniji Julijski krajini naložili izdelavo osnutka novega statuta, ki ga bo moral odobriti državni parlament. Dežela se je tega dela lotila s posebnim postopkom, z ustanovitvijo Konvencije, ki so jo poleg predstavnikov skupščine sestavljali še predstavniki krajevnih uprav, sindikalnih organizacij in jezikovnih manjšin. Ta sestavek obravnava postopek za oblikovanje predloga statuta v Konvenciji, s posebnim poudarkom na vprašanjih, ki zadevajo slovensko manjšino v Furlaniji Julijski krajini. Analizirane so vse faze delovanja Konvencije in oblikovanje sklepnega dokumenta, v dodatku pa je v oceno ponujena primerjava med predlogi slovenske manjšine v Italiji in besedilom, ki ga je deželna skupščina poslala v presojo rimskemu parlamentu, iz katere izhaja, da je bila glavnina predlogov slovenske manjšine vključena v končno besedilo. Avtor članka je bil sam član Konvencije, vendar je besedilo sestavljeno zgolj na razpoložljivih pisnih virih.

Ključne besede: Slovenci, manjšine, Furlanija Julijska krajina, statut

Ena pomembnejših institucionalnih obveznosti levosredinske koalicije na deželnih volitvah leta 2003 je bila priprava novega statuta Dežele Furlanije Julijske krajine. Od vsega začetka je bilo jasno, da bo šlo za velik zalogaj, kajti sestava deželne statuta je vsekakor zelo zahtevna naloga, tako politično kot tudi administrativno, saj je deželni statut sprejet z ustavnim zakonom, to je z dvojnimi branjem tako v poslanski zbornici kot tudi v senatu, kar pomeni, da mora parlament štirikrat odobriti isto besedilo.

Te naloge se je Dežela lotila s povsem novim pristopom: nalogo priprave osnutka besedila je zaupala posebnemu telesu, Konvenciji, ki so ga poleg deželnih svetnikov sestavljali še zunanji strokovnjaki, predstavniki krajevnih uprav, sindikalnih organizacij in vseh treh manjšin, slovenske, furlanske in nemške. Ta Konvencija je pripravila okvirno besedilo, o katerem je nato razpravljala deželni svet, ki je besedilo tudi odobril.

Namen tega prispevka je, da analizira potek dela v Konvenciji in primerja predloge slovenske manjšine v Italiji z rezultati glasovanja v deželni skupščini, ki je predlog statuta predala parlamentu.

ZGODOVINSKI OKVIR

Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina je bila formalno ustanovljena že z ustavo italijanske republike,¹ ki je začela veljati 1. januarja 1948; vendar so s prehodnim ustavnim določilom² dejansko ustanovitev dežele preložili na poznejši čas. Razlogi za to niso izrecno navedeni, zagotovo pa izhajajo iz dejstva, da v prvih povojnih letih še ni bila popolnoma jasna dokončna razmejitev med Italijo in tedanjo Jugoslavijo, ter si je ustavodajna skupščina zato vzela čas za premislek. V času razprave o tem členu ustave v ustavodajni skupščini, Pariška mirovna pogodba ni bila podpisana, pozneje pa vse do sestave Fanfanijeve levosredinske vlade leta 1963³ v parlamentu ni bilo političnih pogojev za ustanovitev dežele. Pač pa je bilo že iz razprave v ustavodajni skupščini razvidno, da je bila odločitev o avtonomni deželi sprejeta tudi zaradi prisotnosti slovenske manjšine na tem ozemlju.⁴

* * *

¹ 116. člen italijanske ustave.

² X. prehodno določilo italijanske ustave.

³ V: Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale, Documento preparatorio, Aprile 2004, 6-7.

⁴ Isto tam, str. 7-8.

Med Slovenci v Italiji so bila zato pričakovanja ob ustanovitvi Dežele, do katere je prišlo 15 let pozneje,⁵ zelo velika: prav glede na dejstvo, da je bila prisotnost slovenske manjšine v Furlaniji - Julijski krajini glavni razlog za avtonomijo Dežele, so Slovenci domnevali, da bo statut Dežele vseboval posebna določila o zaščiti manjšine in da bodo naloge v zvezi s tem vprašanjem poverjene prav Deželi. To pa se ni zgodilo, saj ustavni zakon, s katerim je bil sprejet deželni statut, Slovencev izrecno ne omenja, ampak v 3. členu govori le o enakosti pravic in o zaščiti etničnih in kulturnih značilnosti.⁶

Tudi izvajanje tega člena je bilo zelo omejeno. V deželni zakonodaji se naziv Slovenci ali slovenska manjšina dolgo ni pojavil, ampak se je le občasno govorilo o skupinah, nosilcih posebnih interesov. Tudi vlada, ki je takrat nadzirala deželno zakonodajo, ni Deželi priznavala nikakršne pristojnosti na tem področju: sklicevala se je na 6. člen ustave,⁷ pri čemer je besedo Republika istovetila z državo. Temu je pritrjevalo ustavno sodišče in nič niso zalegle ekspertize uglednih pravnikov, ki so trdili, da beseda Republika ne pomeni države oziroma vlade in parlamenta, temveč sklop vseh institucij, ki sestavljajo državo, torej tudi deželo.

V poznejših letih je ustavno sodišče svoje stališče omililo, vendar so bili ukrepi Dežele v zvezi s slovensko manjšino omejeni na nekatera marginalna vprašanja ali na izvajanje državne zakonodaje, na primer z zakonom o razdelitvi sredstev, ki jih je država z zakonom za obmejna območja⁸ namenila za kulturne dejavnosti slovenske manjšine v Italiji.⁹

Tudi ustavne spremembe v prvih letih 21. stoletja niso bistveno spremenile tega stanja. Medtem ko je parlament dvignil ustavno raven zaščite nemške manjšine na Južnem Tirolskem, ladinske manjšine na Tridentinskem in francoske manjšine v Dolini Aosta, se je za Deželo Furlanijo - Julijsko krajino omejil na obvezo, da sprejme nov deželni statut, ne da bi se poglobljaj v njegovo vsebino.

Medtem ko je prej pripadala pristojnost za spremembe deželnega statuta samo parlamentu, s postopkom, ki je določen za spremembo ustave,¹⁰ so z ustavnimi spremembami leta 2001¹¹ poverili deželnemu svetu vlogo pobudnika za ses-

* * *

⁵ Statut Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine je bil sprejet z ustavnim zakonom štev. 1 z dne 31. januarja 1963.

⁶ 3. člen statuta se glasi: *V Deželi je priznana enakost pravic in obravnavanja vseh državljanov, ne glede na jezikovno skupino, kateri pripadajo, z zaščito njihovih etničnih in kulturnih značilnosti.*

⁷ 6. člen ustave se glasi: *Republika s posebnimi določili štiti jezikovne manjšine.*

⁸ Zakon štev. 19 z dne 9. 1. 1991.

⁹ Deželni zakon 46 z dne 5. 9. 1991.

¹⁰ Za spremembo ustave je predvideno dvojno branje v vsaki od obeh vej parlamenta, pri čemer mora med prvim in drugim branjem preteči najmanj šest mesecev. Popolnoma isto besedilo mora biti torej odobreno štirikrat.

¹¹ Ustavni zakon štev. 2 z dne 31. 1. 2001.

tavo novega statuta; skratka, deželni svet je bil poklican, da sestavi osnutek novega statuta Dežele Furlanije - Julijske krajine¹² ter ga kot predlog ustavnega zakona predloži parlamentu.

KONVENCIJA ZA STATUT

Prvi ukrep, ki ga je deželni svet Furlanije - Julijske krajine sprejel v zvezi s pravo osnutka novega statuta, je bil zakon,¹³ s katerim je ustanovil Konvencijo in ji poveril nalogo priprave osnutka besedila statuta; pri tem se je skliceval na podobno telo, ki so ga v Bruslju oblikovali za sestavo osnutka besedila ustavne pogodbe Evropske unije.

Konvencijo je sestavljala skupina deželnih svetnikov, poleg njih pa še predstavniki krajevnih uprav, gospodarskih zbornic, sindikalnih organizacij, obeh univerz in jezikovnih manjšin; zakon je izrecno določal, da bodo v Konvenciji s po enim predstavnikom zastopane furlanska, slovenska in nemška manjšina v Deželi. Ta Konvencija je bila zadolžena, da pripravi osnutek besedila deželnega statuta in ga predloži v obravnavo deželnemu svetu. V postopku za odobritev statuta je bila torej tudi formalno soudeležena slovenska manjšina. Sicer pa so bili v Konvenciji štirje Slovenci, deželna svetnika Igor Canciani in Bruna Zorzini, zgoniški župan Mirko Sarđoč v delegaciji predstavnikov krajevnih uprav in podpisani Bojan Brezigar na predlog krovnih organizacij slovenske manjšine v Italiji.

DOKUMENT S SMERNICAMI

Predsedstvo deželnega sveta je Konvenciji predložilo v obravnavo dokument z glavnimi smernicami za izdelavo besedila;¹⁴ ta dokument se v nekaterih delih dotika tudi vprašanja slovenske manjšine. Dokument je načelnega značaja, kar pomeni, da ne vsebuje določil, ki naj bi jih obvezno vključeval statut, ampak vsebuje analizo stanja in nakazuje smernice za izdelavo osnutka statuta.

Pri analizi je dokument glede slovenske manjšine zelo natančen. Tako na primer opozarja, da je ustavodajna skupščina odložila takojšnjo ustanovitev avtonomne dežele, "ker so bile manjšine že zaščitene s 6. členom ustave".¹⁵ To pomeni, da je bila ustavodajna skupščina zaskrbljena, ker bi z odložitvijo ustanovitve

* * *

¹² S tem ustavnim zakonom je bil tudi odpravljen vezaj med Furlanijo in Julijsko krajino v uradnem nazivu dežele.

¹³ Deželni zakon štev. 12 z dne 2. aprila 2004.

¹⁴ Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia, Consiglio regionale, Convenzione per la stesura del nuovo statuto di autonomia, Documento preparatorio, Aprile 2004.

¹⁵ Documento preparatorio, 7.

dežele manjšina ne bila zaščiten in je to svojo zaskrbljenost odpravila prav s sklicevanjem na 6. člen.

O oceni zaščite jezikovnih manjšin dokument opozarja, da se je odnos do tega vprašanja spremenil, "ker se danes ne omejuje na prepoved diskriminacije narodnih manjšin (diskriminacije, katere žrtve so pogosto bile), ampak je sedaj treba ohraniti in vrednotiti, preko pozitivne zaščite, jezikovni in kulturni pluralizem na ozemljih, na katerih so se vedno mešali in skupaj živeli različni jeziki, kulture in etnije".¹⁶

Med vrednotami, ki naj bi jih deželni statut vseboval, so v dokumentu navedene tudi "... sožitje in integracija s sosednjimi narodi, zaščita različnosti ter jezikovnega, verskega in kulturnega pluralizma, specifična zaščita priznanih manjšin, ..." ¹⁷ Ta obveza je točneje navedena v poglavju, ki zadeva pravice, kjer je navedeno, da mora statut vsebovati obvezujoča določila v zvezi s pravicami jezikovnih manjšin, ki so prisotne na ozemlju dežele: "potrebne so norme statuta, ki bi razvile načelo, ki ga vsebuje 6. člen ustave", pri čemer je treba oceniti vsebino in raven ter goli negativni zaščiti (prepovedi diskriminacije), ki jo vsebuje 3. člen deželnega statuta, dodati načela pozitivne zaščite, ki naj se izvajajo, glede na pristojnosti, z redno državno ali deželno zakonodajo.¹⁸

Med novimi pristojnostmi, ki naj bi jih pridobila dežela, so navedene tudi "splošne norme na področju šolstva na področju poučevanja manjšinskih jezikov".¹⁹ Končno pa je v zvezi z volilnim sistemom zapisano: "Če bi želeli zagotoviti v deželnem svetu prisotnost predstavnštva slovenske manjšine, je treba v statut vključiti zadevna določila, ki bi omogočila izjemo glede na ustavno načelo o enakovrednosti glasov."²⁰ Glede tega vprašanja dokument, za razliko od prej navedenih točk, torej ne zavzema stališča, ampak daje le pravni pouk Konvenciji, kaj naj naredi, če želi uveljaviti zajamčeno zastopstvo manjšine.

AVDICIJE CIVILNE DRUŽBE

Konvencija je ob začetku svojega dela zaslišala predstavnike številnih organizacij civilne družbe in tudi verskih skupnosti v Deželi. Zvrstilo se je nekaj desetini predstavnikov, ki so iznesli svoje predloge.

* * *

¹⁶ Isto tam, 9.

¹⁷ Isto tam, 11.

¹⁸ Isto tam, 12.

¹⁹ Isto tam, 22.

²⁰ Isto tam, 27.

Med temi so bili tudi nekateri predstavniki slovenskih organizacij, ki jim je predsedstvo deželnega sveta s simultanim prevajanjem omogočilo, da so svoja stališča iznesli v slovenskem jeziku.

Med znanstvenimi institucijami, ki so jih povabili na avdicije 31. maja 2004, je bil tudi Slovenski raziskovalni inštitut. Njegov ravnatelj Emidij Susič je svoj poseg začel z ugotovitvijo, da je Dežela nastala tudi zaradi prisotnosti manjšin, sedaj pa postaja čedalje pomembnejša pri čezmejnem sodelovanju. Ti dve dejstvi je treba upoštevati pri pripravi novega statuta, ki mora vsebovati določila o varovanju in spodbujanju jezikovne različnosti. Statut mora izrecno imenovati slovensko, furlansko in nemško manjšino, Dežela pa mora s posebnimi normami dopolnjevati državno zakonodajo. Deželni statut bi moral priznavati institucionalno organiziranost manjšine, volilna zakonodaja pa jamčiti izvolitev vsaj po enega Slovencev v tržaški, goriški in videmski pokrajini.²¹

Predsednika krovnih organizacij slovenske manjšine Rudi Pavšič (Slovenska kulturno-gospodarska zveza - SKGZ) in Sergij Pahor (Svet slovenskih organizacij - SSO) sta na avdicijah sodelovala 22. junija 2004. Pavšič je med drugim predlagal štirijezični naziv Dežele, uradnost vseh jezikov, zakonsko skrb Dežele za promocijo in poznavanje manjšinskih jezikov in imenovanje Varuha za manjšinske pravice, zahteval je odobritev posebnega deželnega zakona za zaščito slovenske manjšine in zahteval zajamčeno zastopstvo vsaj enega Slovencev v deželni skupščini.²² Pahor je poudaril zahtevo po enakopravnem statusu slovenskega jezika in po tesnejšem povezovanju manjšin, dodal pa je, da bi morali biti manjšinski jeziki najmanj izbirni predmeti v vseh šolah v Deželi.²³ Na istem zasedanju je nastopil tudi predsednik Slovenske gospodarsko-prosvetne skupnosti (SGPS) Boris Gombač, ki je med drugim "zahteval obnovev deželnega inštituta za slovensko manjšino".²⁴

Na avdicijah, namenjenih problemom izseljencev, je sodelovalo tudi združenje slovenskih izseljencev Slovenci po svetu. Predsednik tega združenja Renzo Mattellig se je zavzel za priznanje večjezične stvarnosti Dežele, podprl je celovitost Dežele, obenem pa opozoril na problem zaostalosti nekaterih predelov, kjer živijo pripadniki slovenske manjšine.²⁵

Na avdicijah gospodarskih subjektov pa so nastopili tudi predstavniki Slovenskega deželnega gospodarskega združenja (SDGZ) in Kmečke zveze (KZ). Predsednik SDGZ Marino Pečenik je poudaril nujnost zaščite kolektivnih pravic manjšine

* * *

²¹ Primorski dnevnik, 1. junija 2004, 3.

²² Primorski dnevnik, 23. junija 2004, 3.

²³ Isto tam.

²⁴ Isto tam.

²⁵ Primorski dnevnik, 24. junija 2004, 3.

in zahteval zastopanost slovenskih stanovskih organizacij v zadevnih deželnih telesih; Pešenik je tudi predlagal ustanovitev posebnega deželnega sveta za delo in ekonomijo. Tajnik KZ Edi Bukavec pa je naglasil, da je za slovensko manjšino teritorij nenadomestljiva dobrina, spregovoril pa je tudi o problemih, ki so nastali po ukinitvi Kraške gorske skupnosti.²⁶

PREDLOGI SLOVENSKE MANJŠINE

Dan pred začetkom vsebinske razprave v Konvenciji, 14. julija 2004, so štirje slovenski predstavniki v Konvenciji skupaj z drugimi slovenskimi deželnimi svetniki in s predsednikoma obeh krovnih organizacij slovenske manjšine v Italiji Rudijem Pavšičem in Sergijem Pahorjem na novinarski konferenci v palači deželnega sveta obrazložili predloge slovenske manjšine v zvezi z deželnim statutom. Dokument z naslovom "Za moderno večkulturno in večjezično deželo, spoštljivo do preteklosti, uzrto v prihodnost" je bil že objavljen,²⁷ vsebuje poglede, ki ne zadevajo zgolj ozko slovenske manjšine, ampak posegajo na širše področje jezikovne različnosti in mednarodne vloge dežele. Dokument je sestavljen iz daljšega uvoda, v katerem je med drugim zapisano, da je priprava novega statuta "predvsem priložnost, da se Dežela dokončno otrese izrazito zaščitnega pristopa do problema jezikovnih manjšin" in da ta pristop prenese na višjo raven vrednotenja jezikovnih različnosti, ki jo nakazuje osnutek ustavne listine Evropske unije. Sicer pa dokument vsebuje 16 točk, ki v glavnem zadevajo vprašanja slovenske manjšine, delno pa tudi širše vprašanja vseh manjšin v Deželi in tudi skrbi za italijansko manjšino v Istri in za izseljence.

Dokument se začne s predlogom, da bi bilo ime Dežele v statutu izpisano v štirih jezikih, ter z zahtevo, da Dežela vrednoti jezikovno različnost in štiti vse tri manjšine v Deželi ter priznava status uradnosti manjšinskih jezikov. Dežela naj bi imela zakonodajne pristojnosti na področju zaščite manjšin in naj bi priznavala vlogo organizacij civilne družbe, ki so jedro delovanja manjšin. Deželni statut naj bi zajamčil prisotnost vsaj enega predstavnika slovenske manjšine v deželnem svetu, pri spreminjanju meja upravnih enot pa ukrepi ne bi smeli povzročati škode jezikovnim manjšinam. Statut naj bi določal, da mora Dežela na področju ozemeljskega načrtovanja upoštevati specifične potrebe manjšin. Dežela naj bi pridobila pristojnost za poučevanje manjšinskih jezikov v javnih šolah, pri mednarodni dejavnosti pa naj bi sodelovala pri sprejemanju tistih dogovorov, ki zadevajo manjšine, prisotne na njenem ozemlju, ter italijansko manjšino v Sloveniji in na Hrvaškem. Naslednji predlog zadeva imenovanje varuha jezikovnih pravic.

* * *

²⁶ Primorski dnevnik, 25. junija 2004, 3.

²⁷ Razprave in gradivo, Ljubljana 2004, št. 44, str. 238-254.

Trije nadaljnji predlogi se dotikajo skrbi za italijansko manjšino v Istri, za kulturo beguncev iz Istre in za izseljence, zadnji predlog pa zadeva objavo statuta Dežele tudi v jezikih manjšin.

RAZPRAVA NA PLENARNEM ZASEDANJU

Uvodna razprava v Konvenciji je potekala med 15. in 23. julijem 2004. O tej razpravi in o številnih predlogih, ki so jih člani Konvencije iznesli, je strokovna služba deželne skupščine izdelala sintezo,²⁸ iz katere povzemamo točke, ki se nanašajo na slovensko manjšino.

Prvo vprašanje zadeva jezik, v katerem bi moral biti napisan statut.²⁹ Zadevo je sprožil videmski župan Sergio Cecotti, ki pa na zastavljeno vprašanje ni dal odgovora. Nekateri člani Konvencije (Brezigar, Degano) so bili mnenja, da bi moral biti statut objavljen v štirih jezikih: italijanščini, slovenščini, nemščini in furlanščini, ni pa bilo pojasnjeno, ali naj bi šlo za uradno ali za zgolj informativno objavo.

Naslednje vprašanje zadeva razloge, zaradi katerih naj Dežela ohrani svojo posebnost.³⁰ Ne glede na razpravo v zakonodajni skupščini so se tu člani Konvencije razdelili na več različno mislečih skupin. Nekateri člani Konvencije (Cecotti, Zorzini, Begotti, Brezigar) so bili mnenja, da mora biti prisotnost manjšin omejena med razlogi za posebnost Dežele, drugi (Pedicini, Gottardo, Ciriani) pa so zanikali, da bi jezikovna različnost lahko bila razlog za posebnost. Tu je prišla do izraza razlika med dvema političnima tabora: predstavniki druge skupine so namreč vsi deželni svetniki desnosredinskega tabora, kar daje predlogu izrazito politično oznako. Pač pa je bilo pri tej razpravi tudi rečeno (Zorzini in Degano), da je posebnost te Dežele tudi to, da se v njej srečujejo tri velike evropske kulture, slovanska, germanska in italijanska.

V razpravo o tej točki je posegel tudi predsednik Dežele Riccardo Illy, ki je menil, da razlogov za posebnosti ne gre izrecno izpisati v statut, ampak morajo izhajati iz pristojnosti, ki naj jih ima Dežela, med katerimi morajo biti tudi "pravice priznanih avtohtonih manjšin, ki jih je treba izrecno imenovati".³¹

* * *

²⁸ Convenzione Regionale per la stesura del nuovo Statuto di Autonomia. Fase propositiva. Discussione sui temi della riforma (Sessione del 15-23 Luglio 2004). Elaborato di sintesi.

²⁹ Elaborato di sintesi, 5.

³⁰ V Italiji je pet dežel s posebnim statutom; slednje imajo več pristojnosti od drugih, nekatere pa tudi bistveno več sredstev za upravljanje svojega ozemlja. Dežele s posebnim statutom se na državni ravni v okviru splošne reforme o devoluciji, ki je potekala v zakonodajni dobi 2001-2006, prizadevale za ohranitev svoje "posebnosti" in torej večjih pristojnosti in več sredstev od drugih dežel.

³¹ Elaborato di sintesi, 8.

Glede načel, ki naj bi jih vseboval novi statut, je Konvencija upoštevala dokument, ki so ga predstavili štirje slovenski člani.³²

V zvezi z volilno zakonodajo je bil ponovljen predlog (Zorzini) o zastopstvu manjšin v deželnem svetu, ki bi ga nekateri (Strassoldo) želeli razširiti tudi na pokrajine.³³ Tu se je razvila tudi specifična razprava o zjamčenih mestih za manjšine, pri čemer so bili pogledi na prisotnost predstavnika slovenske manjšine v bistvu soglasni (Tonel, Longo, Colussi, Zorzini), medtem ko so bila gledanja na zjamčeno prisotnost istrskih beguncev in predstavnikov italijanske manjšine v Istri dokaj različna.³⁴ Za prisotnost slovenske manjšine v deželnem svetu je Zorzini-jeva predlagala ladinski model.³⁵

Pri razpravi o delitvi pristojnosti med državo in deželo je bil iznešen predlog (Cecotti, Strassoldo), da bi pristojnosti na področju zaščite manjšin pripadle samo deželi.³⁶

V okviru razprave o mednarodnih pristojnosti dežele je bil podan predlog (Brezigar), da bi morala biti dežela soudeležena pri sklepanju tistih meddržavnih dogovorov med Italijo in Slovenijo, ki zadevajo slovensko manjšino v Italiji.³⁷

Zadnje vprašanje, ki ga velja omeniti, zadeva enotnost Dežele. Predstavniki furlanske skupnosti (Cecotti, Strassoldo) so si prizadevali za eksplicitno navedbo Furlanije kot kulturne, pa tudi upravne entitete, pri čemer je Cecotti predlagal, da bi besedo "enotnost" nadomestili z besedo "kohezija".³⁸ Vprašanje je pomembno, ker je prišlo pozneje v zvezi s tem vprašanjem do različnih gledanj s strani slovenske manjšine, ki misli, da delitev Dežele ogroža njeno teritorialno celovitost.

SINTEZA KOORDINACIJSKEGA URADA

Na temelju razprave in kroga avdicij v deželni skupščini je koordinacijski urad predsedstva deželnega sveta sestavil dokument, v katerem so predlogi izpisani v obliki členov.³⁹ Dokument vsebuje 80 členov, pri nekaterih pa je navedenih več opcij.

* * *

³² Isto tam, 11.

³³ Isto tam, 13–14.

³⁴ Isto tam, 16.

³⁵ Na Južnem Tirolskem imajo Ladinci zjamčeno mesto v pokrajinskem svetu. Volilna zakonodaja določa, da je takrat, ko noben Ladinec ni neposredno izvoljen, izvoljen tisti ladinski kandidat, ki ima največje število osebnih glasov, izpade pa zadnji izvoljeni Italijan ali Nемец iz stranke, v kateri je bil Ladinec izvoljen.

³⁶ Documento di sintesi, 19.

³⁷ Isto tam, 24.

³⁸ Isto tam, 35.

³⁹ Convenzione regionale per la stesura del nuovo statuto di autonomia. Fase propositiva. Statuto Speciale del Friuli Venezia Giulia. Settembre 2004.

V 1. odstavku 4. člena je zajamčena vsem enakost pravic, ne glede na jezikovno skupino, kateri pripadajo, ter ohranjevanje lastnih kulturnih značilnosti.

5. člen zadeva zaščito manjšin in skrb za deželane v tujini. V 1. odstavku je zapisano, da Dežela z lastnimi zakoni priznava in ščiti slovensko jezikovno manjšino in promovira tudi manjšinske jezike, ki so zgodovinsko prisotni na njenem ozemlju.

32. člen določa, da Dežela v volilnem zakonu zajamči zagotovitev izvolitve v deželni svet vsaj enemu kandidatu, ki pripada slovenski manjšini.

V 52. členu je Deželi priznana pravica, da sprejema zakone v zvezi s poučevanjem manjšinskih jezikov v javnih šolah, pri čemer ostaja neokrnjena pristojnost države glede pravne veljave spričeval.

V 54. členu so Deželi priznane pristojnosti glede vrednotenja in zaščite rabe manjšinskih jezikov in njihovega poučevanja.

Glede na obširno razpravo, do katere je prišlo na julijskem zasedanju Konvencije, je bilo torej prvo predlagano besedilo zelo skromno, saj se je omejevalo na pet navedb, ki so, z izjemo zajamčenega zastopstva in poučevanja manjšinskih jezikov, zgolj deklarativnega značaja.

SKLEPNI DEL KONVENCIJE

Po predstavitvi tega besedila so predstavniki slovenske manjšine v Konvenciji predstavili snopič amandmajev; gre za skupaj 19 predlogov s štirimi podpisi (Brezigar, Canciani, Sarđoč in Zorzini), nekatere dodatne amandmaje pa je Bruna Zorzini predložila sama. Ti amandmaji⁴⁰ so med drugim zadevali uradni naziv Dežele v štirih jezikih (italijanščini, furlanščini, slovenščini in nemščini), priznanje uradnosti manjšinskih jezikov na območjih, na katerih živijo manjšine, vključitev jezikovne različnosti med temeljna načela Dežele, vrednotenje jezikovnih in ne samo kulturnih značilnosti, kadar gre za odnos do izseljencev, formalno priznanje združenj, ki predstavljajo kolektivne interese, določilo, da morebitno spreminjanje meja občin ne sme v nobenem primeru oškodovati manjšin, določilo, da deželni svetniki, ki pripadajo manjšinam, lahko prisežejo v svojem jeziku,⁴¹ določilo, ki možnost nameščanja dvojezičnih napisov nadomešča z večjezičnimi napisi,⁴² vključitev poslopij, namenjenih kulturnim ustanovam slovenske manjšine, v deželno javno dobro, in objavo statuta Dežele v vseh štirih jezikih.

* * *

⁴⁰ Osebni arhiv Bojana Brezigarja. Podatki so na razpolago tudi v arhivu deželnega sveta.

⁴¹ To je mogoče že danes, vendar v dvojezični obliki, to je v italijanščini in v jeziku manjšine, vendar ne gre za določilo statuta, temveč za določilo notranjega pravilnika deželnega sveta.

⁴² Določilo je potrebno, ker v nekaterih občinah živita po dve manjšini, v občini Trbiž pa celo vse tri.

O teh amandmajih je Konvencija ponovno razpravljala na plenarnem zasedanju. Razprava je bila dolga in poglobljena, rezultata pa ni mogoče vsebinsko oceniti, ker Konvencija z glasovanjem ni sprejemala posameznih členov. Njena naloga je bila namreč priprava predlogov za deželni svet, ki je bil poklican, da odobri predlog deželnega statuta. Vsi amandmaji, ki so jih predložili pripadniki slovenske manjšine, so bili tako vključeni v sklepno besedilo; v glavnem pa so v razpravi naleteli na zelo ugoden sprejem.

Sklepni dokument je bil predložen deželnemu svetu, ki ga je vzel v pretres in ga 1. februarja 2005 tudi odobril ter poslal parlamentu v pretres kot osnutek ustavnega zakona.⁴³ Uradni naziv dokumenta je: "Statuto speciale della Regione Friuli Venezia Giulia / Region Friül Vignesie Julie / Dežela Furlanija Julijska krajina / Region Friaul Julish Venetien". Že iz tega izhaja razlika med prvim predlogom in končnim besedilom, saj v prvem predlogu ni bilo večjezičnega naziva Dežele.

OSNUTEK USTAVNEGA ZAKONA

Pomemben je torej že naslov statuta, saj vsebuje ime Dežele v štirih jezikih: poleg italijanščine še v furlanščini, slovenščini in nemščini. Ime je v štirih jezikih navedeno tudi v 1. odstavku 1. člena.

Besedilo osnutka novega deželnega statuta že v prvem stavku preambule, ko se sklicuje na Oglej, ki je označeval izvor Dežele, poudarja skupnost različnih ljudstev in ozemelj in poudarja svečano obvezo po vrednotenju različnih kultur in jezikov, ki deželnemu ozemlju prinašajo posebnost in bogastvo. Iz obmejne regije se je Dežela razvila v kraj izmenjav, dialoga in sodelovanja s sosednjimi državami in deželami, z deželnimi izseljenci v tujini in z manjšinami, ki živijo v Deželi.

Po tej preambuli statut že v 1. členu omenja manjšine, ko v 3. odstavku poudarja, da je naloga občin, pokrajin in Dežele, da stremijo za politično, socialno, ekonomsko in ozemeljsko kohezijo Furlanije Julijske krajine, s spoštovanjem in vrednotenjem zgodovinskih kulturnih in jezikovnih značilnosti, ki so lastne Furlaniji, Julijski krajini in tudi sicer vsem štirim pokrajinah, ki sestavljajo Deželo.

V 3. členu, ki govori o zastavi, grbu in praporu, je v 2. odstavku določeno, da lahko Dežela s svojim zakonom določi javno rabo tradicionalnih zastav zgodovinskih jezikovnih skupnosti v Furlaniji Julijski krajini.

Manjšinam in deželnim ali manjšinskim jezikom ter izseljencem je namenjen

* * *

⁴³ Consiglio informa, 1/2005. Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia, 16 maggio 2005. Posebna številka informacijskega biltena deželnega sveta o novem statutu.

5. člen osnutka statuta. Začenja se z načelom, da Furlanija Julijska krajina vrednoti jezikovno različnost kot skupno bogastvo vseh svojih državljanov.

V 2. odstavku je zapisano, da Dežela priznava in s svojimi dejanji štiti pravice tistih, ki pripadajo slovenski narodni manjšini ter obenem promovira furlanski, slovenski in nemški jezik.

3. odstavek le še poudarja, da Dežela s posebnimi ukrepi skrbi za promocijo rabe jezikov, navedenih v prejšnjem odstavku, v raznih družbenih kontekstih, in za vrednotenje kulture zgodovinskih manjšin.

Zadnja dva odstavka sta namenjena skrbi za Italijane v Sloveniji in Hrvaški ter za izseljence, medtem ko naslednji člen govori o vrednotenju zgodovinskih in kulturnih tradicij drugih skupnosti v Deželi, pri čemer izrecno omenja tradicije istrskega, reškega in dalmatinskega izvora.

V 13. členu, ki zadeva informiranje in participacijo, je med drugim zapisano, da Dežela promovira pluralizem informiranja, s poudarkom, da to velja tudi za jezikovni vidik.

V 14. členu, ki govori o garantih, pa je govor samo o enakih možnostih, nediskriminaciji, informiranju in zaščiti mladoletnikov.

Čeprav nista neposredno povezana z manjšinami, sta zanimiva tudi 18. in 19. člen. V prvem je govor o mednarodnem sodelovanju in Deželi dopušča možnosti, da sklepa mednarodne sporazume o vprašanih, ki so v njenem interesu, drugi pa o mednarodnem in čezmejnem sodelovanju, tako neposredno med deželami kot posredno med krajevnimi upravami.

Statut v 4. odstavku 32. člena, ki govori o deželnih svetnikih, določa, da svetniki, ki pripadajo kateri od jezikovnih skupin v Deželi, lahko zaprisežejo v svojem jeziku. V delu statuta, ki govori o sestavi deželne skupščine, je tudi 35. člen, ki določa, da deželni zakon zagotavlja izvolitev vsaj enega pripadnika slovenske manjšine v deželni svet.

Za dejavnost Dežele same sta zelo pomembna 55. in 56. člen statuta. Prvi določa področja, na katerih ima Dežela lastno zakonsko pristojnost, drugi pa področja, na katerih si Dežela to pristojnost deli z državo, oziroma sodijo v ekskluzivno pristojnost države.

Med ekskluzivnimi pristojnostmi Dežele je tako pod točko h) navedena toponomastika, vključno z večjezičnimi napisi; zelo pomembna pa je točka i), s katero statut priznava Deželi pristojnosti na področju zaščite in vrednotenja rabe regionalnih in manjšinskih jezikov ter njihovega poučevanja. Tu pa so tudi številne dejavnosti, ki posredno zadevajo manjšino, od jusarskih zemljišč do otroških jasli in strokovnega izobraževanja. Med pristojnostmi, ki jih ima Dežela ob spoštovanju

pristojnosti države, pa je v statutu navedeno poučevanje deželnih in manjšinskih jezikov v šolah, ob določilu, da sodi izdajanje spričeval v pristojnost države.

Zadnji, 83. člen statuta pa določa, da je statut sestavljen v štirih jezikih, italijanščini, furlanščini, slovenščini in nemščini, pri čemer je uradna verzija v italijanskem jeziku.

SKLEPNA OCENA

To je torej osnutek statuta Dežele Furlanije Julijske krajine. O njem bo zopet govor po spomladanskih volitvah, kajti odobril naj bi ga novi parlament.

Kar zadeva vprašanja slovenske manjšine, lahko ugotovimo, da novi statut v glavnih obrisih odraža njene želje in potrebe. Edino vprašanje, kjer lahko ugotavljamo resničen neuspeh, je zahteva po varuhu jezikovnih pravic, dokaj nova oblika zaščite, ki je v Italiji povsem neznana, uveljavlja pa se predvsem v pribaltskih državah, na Irskem in Finskem, njene korenine pa segajo v Kanado, ki ima na tem področju že dolgoletno tradicijo. O vseh drugih vprašanjih pa lahko rečemo, da so bila za slovensko manjšino rešena na dostojni ravni, upoštevajoč seveda različno občutljivost posameznih strank za vprašanja manjšin.

Žal je prišlo v sklepnih fazi do nekaj slabe krvi⁴⁴ glede različnega obravnavanja Slovencev in Furlanov v 5. členu, kjer je pri Slovencih govor o narodni manjšini, pri Furlanih pa le o jeziku in kulturi. Ta razlika zagotovo ni nastala v Konvenciji, oblikoval jo je deželni svet prav zaradi že omenjenih različnih občutljivosti. Sama po sebi je nesmiselna, ker ustava govori samo o jezikovnih manjšinah in bi bilo torej prav, če bi tudi deželni statut obravnaval to problematiko z enotno terminologijo.

Poleg tega so Furlani želeli drugačno notranjo razdelitev Dežele, ki bi njihovu ozemlju prinašala večjo celovitost. Ta njihova zahteva je bila sicer legitimna, vendar bi za Slovence pomenila notranjo delitev in zato je slovenska manjšina ni podprla. Pa tudi sicer bi to pomenilo velik administrativni pretres in predstavljalo oviro za Gorico, ki je nekako deljena med Furlanijo in Julijsko krajino, meje pa niso tako natančne, da bi jih lahko kar zarisali na zemljevidu.

* * *

⁴⁴ Odbor 482, ki se ukvarja predvsem s problemi furlanskega jezika, je zavzel zelo kritično stališče do osnutka statuta.

DODATEK

PRIMERJAVA S PREDLOGI SLOVENSKE MANJŠINE

Na koncu podajamo še primerjavo med zahtevami, ki jih je vseboval dokument slovenske manjšine, predstavljen 14. julija 2004, in končnim besedilom osnutka vsakega zakona. Tu navajamo vseh 16 predlogov slovenske manjšine, skupaj z obrazložitvijo, in za vsako točko posebej z oceno, ali in v kolikšni meri je bila ta zahteva sprejeta v končnem besedilu statuta.

1. IME DEŽELE SE V PRVEM ČLENU STATUTA IZPIŠE V ITALIJANŠČINI TER V SLOVENŠČINI, NEMŠČINI IN FURLANŠČINI.

Obrazložitev: Ustava že sedaj za Deželi Tridentinsko-Južno Tirolsko in Dolino Aoste vsebuje dvojezično ime. Enako določilo bi morale veljati tudi za Deželo Furlanijo Julijsko krajino. Gre za vprašanje dostojanstva in za temeljno pravico prebivalcev, da lastno deželo imenujejo in poznajo v svojem jeziku. V kolikor bi bila za tako določilo potrebna sprememba ustave, se predlaga alternativna rešitev, da se namreč prvemu odstavku prvega člena statuta doda drugi odstavek, v katerem je določeno, kako se Dežela imenuje v jezikih manjšin, ki v njej prebivajo.

Končno besedilo: Ime Dežele v štirih jezikih je navedeno v naslovu statuta in v prvem odstavku 1. člena.

Predlog je bil sprejet.

2. DEŽELA VREDNOTI JEZIKOVNO RAZLIČNOST KOT SKUPNO BOGASTVO VSEH SVOJIH PREBIVALCEV.

Obrazložitev: To načelo izhaja iz 22. člena "Listine EU o temeljnih pravicah" in je prisotno tudi v 3. členu osnutka ustavne pogodbe Evropske unije. Jezikovna različenost je tako eden temeljev evropskih integracijskih procesov, ki vanjo ne posegajo z avtoritarnim ustvarjanjem skupnih kulturnih standardov, temveč z vrednotenjem razlik kultur in jezikov, ki skupaj sestavljajo evropsko kulturo. EU je zato za uradno geslo izbrala besede Združeni v različnosti. Naravno je, da dežela, v kateri živijo tri jezikovne manjšine, ki pripadajo trem velikim evropskim jezikovnim in kulturnim družinam, osvoji to načelo tudi v svojem statutu.

Končno besedilo: Vrednotenje zgodovinskih, kulturnih in jezikovnih značilnosti je zapisano v 3. odstavku 1. člena, medtem ko 1. odstavek 5. člena dobesedno povzema predlagano besedilo.

Predlog je bil sprejet.

3. DEŽELA PRIZNAVA, ŠČITI IN SPODBUJA FURLANSKO, GERMANOFONSKO IN SLOVENSKO JEZIKOVNO MANJŠINO, KI ŽIVIJO NA NJENEM OZEMLJU.

Obrazložitev: Besedilo vsebuje dve načeli. Prvo zadeva pristojnost Dežele na področju zaščite manjšin. Čeprav v zadnjih letih ni bilo primerov ugovaranja temu načelu (medtem ko je v preteklosti dolga leta vlada vztrajala, da 6. člen ustave priznava samo vladi pristojnosti na tem področju, kar je dolga leta potrjevalo tudi ustavno sodišče), je primerno, da je ta pristojnost v statutu izrecno navedena.

Drugo načelo vsebuje seznam manjšin, ki živijo v Furlaniji Julijski krajini. Uporabljena je formulacija, ki jo vsebuje zakon 482/99, tudi zaradi nujnega usklajevanja med državno in deželno zakonodajo. Naziv *jezikovna manjšina* je v skladu z nazivom, ki ga vsebuje 6. člen ustave.

Končno besedilo: To načelo je bilo v celoti sprejeto in je izraženo v 5. členu statuta.

Predlog je bil sprejet.

4. DEŽELA PRIZNAVA URADNI STATUS FURLANŠČINE, NEMŠČINE IN SLOVENŠČINE NA OBMOČJIH, KJER SO TI JEZIKI ZAŠČITENI.

Obrazložitev: Vrh predsednikov vlad in držav Evropske unije je na svojem zasedanju 18. junija 2004 v Bruslju uvedel novo terminologijo v zvezi z jeziki. V tej formulaciji se terminologija nanaša samo na prevod ustavne listine EU v jezike, ki so "uradni na celotnem ozemlju ali na delu ozemlja" držav članic, vendar je jasno, da bo odslej EU, ki ne razpolaga z drugačno terminologijo o jezikovnih manjšinah, uporabljala to terminologijo tudi pri drugih postopkih, verjetno vključno z razpisi za evropske programe. Zato je nujno, da se Dežela že sedaj temu ustrezno opremi in s priznanjem uradnega statusa zagotovi pripadnikom manjšin sredstvo, da uveljavljajo svoje pravice in izkoriščajo ugodnosti, ki jih bo v ta namen vseboval tudi normativ EU.

Poleg tega velja opozoriti, da uradni status manjšinskih jezikov priznavata že statuta Tridentinske-Južne Tirolske za pokrajino Bocen in statut Dežele Doline Aoste.

Končno besedilo: Deželni svet tega predloga ni sprejel.

Predlog ni bil sprejet.

5. DEŽELA Z LASTNIMI ZAKONSKIMI UKREPI IZVAJA IN DOPOLNJUJE DRŽAVNO ZAKONODAJO NA PODROČJU ZAŠČITE JEZIKOVNIH MANJŠIN TER JAMČI IZVAJANJE MEDNARODNIH POGODB IN LISTIN, H KATERIM JE PRISTOPILA ITALIJA.

Obrazložitev: Besedilo priznava Deželi specifične pristojnosti na področju zaščite manjšin. Gre za vzporedne pristojnosti na področju izvajanja in dopolnjevanja državne zakonodaje, obenem pa tudi izvajanja mednarodnih pogodb na tem področju. Podpis in ratifikacija teh pogodb ostajata v pristojnosti države, vendar gre za dokumente, ki so obvezujoči tudi za Deželo. V sedanji fazi gre v prvi vrsti za "Okvirno listino Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin", vendar je v parlamentu v teku postopek za ratifikacijo "Evropske listine za manjšinske ali regionalne jezike". Dežela mora v okviru svojih pristojnosti prispevati tudi k izvajanju teh mednarodnih listin.

Končno besedilo: Prvi del, ki zadeva notranjo zakonodajo, je v celoti sprejet v točki i) 55. člena statuta, ki daje Deželi izrecne pristojnosti na tem področju. Kar zadeva drugi del, osnutek statuta v 18. členu priznava Deželi pristojnosti na področju izdelave mednarodnih aktov. Ne govori pa izrecno o izvajanju mednarodnih pogodb.

Predlog je bil delno sprejet.

6. DEŽELA S POSEBNIM ZAKONOM JAMČI PARTICIPACIJO PRIZNANIH IN KVALIFICIRANIH ORGANIZACIJ CIVILNE DRUŽBE JEZIKOVNIH MANJŠIN NA PODROČJU KULTURNIH, DRUŽBENIH IN GOSPODARSKIH DEJAVNOSTI TER ŠPORTA, KI SODIJO V NJENO PRISTOJNOST.

Obrazložitev: Določilo izhaja iz 15. člena "Okvirne konvencije Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin", ki ga je italijanski parlament ratificiral. Slednja v 15. členu obvezuje države, da "ustvarjajo pogoje, ki omogočajo dejansko participacijo pripadnikov narodnih manjšin v kulturnem, družbenem in ekonomskem življenju ter v javnih zadevah". Glede na strukturiranje manjšin v Deželi, mora tako predstavništvo pripadati organizacijam, ki jih po objektivnih kriterijih zastopajo, in v katerih se prepozna glavnina manjšinskih organizacij. Statut mora vsebovati načelno stališče, ki bo nato omogočalo deželnemu svetu, da z ustrežno zakonodajo izvaja določilo mednarodne konvencije. Glede na specifično manjšinskih stvarnosti v Deželi Furlaniji Juljski krajini, je primerno seznamu, ki ga vsebuje Okvirna konvencija, dodati tudi šport.

Končno besedilo: Vprašanje je zaobjeto v 2. odstavku 13. člena, ki govori o participaciji, ne zadeva pa izrecno manjšin, temveč vrednoti združenja in organizacije, ki predstavljajo kolektivne interese v Deželi.

Predlog je bil delno sprejet.

7. DEŽELNI STATUT VSEBUJE NAČELA, NA OSNOVI KATERIH BO ZAJAMČENA PRISOTNOST SLOVENSKE MANJŠINE V DEŽELNEM SVETU, V PREDSEDSTVU DEŽELNEGA SVETA IN V DEŽELNEM ODBORU.

Obrazložitev: Sedanja deželna koalicija je v svojih programskih smernicah že zagotovila zavzetost za zajamčeno zastopstvo slovenske manjšine v deželnem svetu. Tudi sicer iz politične razprave izhaja splošna usmeritev v tej smeri. Tako določilo je potrebno v statutu, ker se ne ve, kakšen bo volilni zakon, ki bo v prihodnje urejal volitve deželnega sveta; zato je sedaj potrebno priznanje načela, ki bo omogočilo ustrezna določila v volilnem zakonu. Poleg tega je tako določilo neposredno izvajanje že omenjenega 15. člena "Okvirne konvencije Sveta Evrope" v točki, ki se nanaša na "javne zadeve". Predlagatelji so mnenja, da bi morala biti taka prisotnost zajamčena v vseh treh pokrajinah, v kateri živi slovenska manjšina.

Poleg tega bi moral statut vzpostaviti pogoje, ki bi zagotavljali prisotnost predstavnikov jezikovnih manjšin v predsedstvu deželnega sveta in v deželnem odboru.

Končno besedilo: 35. člen statuta določa, da deželni zakon jamči izvolitev vsaj enega pripadnika slovenske manjšine v deželni svet. Določil, ki zadevajo predsedstvo deželnega sveta, v statutu ni. V deželnem odboru ni predvidena prisotnost pripadnika slovenske manjšine.

Predlog je bil delno sprejet.

8. SPREMINJANJE MEJA TERITORIALNIH KRAJEVNIH UPRAV, NJIHOVO ZDRUŽEVANJE, DELITEV ALI UKINJANJE, NE SME V NOBENEM PRIMERU POVZROČITI ŠKODE JEZIKOVNIM MANJŠINAM, KI SO PRISOTNE NA NJIHOVEM OZEMLJU.

Obrazložitev: Določilo je prisotno že v številnih mednarodnih listinah, med drugim v Posebnemu statutu, ki je priložen Londonskemu memorandumu iz leta 1954. Gospodarske in družbene potrebe pogosto narekujejo spreminjanje meja krajevnih uprav, njihovo združevanje in njihovo povezovanje. Statut pa mora v zvezi s tem določiti prednostno letvico, pri čemer mora biti na prvem mestu skrb za ohranjanje kulturne in jezikovne identitete nekega ozemlja; tej potrebi se morajo podrejata druga vprašanja.

Končno besedilo: Takega določila v novem statutu ni.

Predlog ni bil sprejet.

9. DEŽELA PRI OZEMELJSKEM NAČRTOVANJU IN GOSPODARSKEM RAZVOJU UPOŠTEVA SPECIFIČNE POTREBE JEZIKOVNIH MANJŠIN.

Obrazložitev: Jezikovne manjšine niso samo kulturne skupnosti, temveč so tudi aktiven del deželnega prebivalstva. Specifične potrebe teh skupin so včasih v nasprotju z najbolj racionalnimi in včasih radikalnimi posegi na teritoriju in z načrtovanjem gospodarstva izključno na načelih gospodarskih zakonitosti. Statut naj zagotovi, da bo Dežela pri svojih ukrepih na tem področju upoštevala specifične potrebe jezikovnih manjšin.

Končno besedilo: Takega določila v novem statutu ni.

Predlog ni bil sprejet.

10. DEŽELA JE PRISTOJNA ZA POUČEVANJE JEZIKOV PRIZNANIH JEZIKOVNIH MANJŠIN IN JEZIKOV SKUPIN PRISELJENCEV V JAVNIH ŠOLAH.

Obrazložitev: V dokumentu, ki ga je predložilo predsedstvo Konvencije, in tudi v poročilu predsednika deželne vlade na seminarju o statutu, ki ga je organiziralo združenje deželnih svetnikov, je tudi zahteva, po kateri naj bi bile Deželi priznane tudi pristojnosti na področju poučevanja jezikov manjšin v javnih šolah. Glede na veliko število priseljencev iz bližnjih držav južnega Balkana, torej na specifiko, ki je lastna predvsem tej deželi, bi bilo koristno, če se ta pristojnost razširi tudi na jezike priseljencev.

Končno besedilo: ta zahteva je vključena v 56. člen, 2. odstavek, točka b) novega statuta.

Predlog je bil sprejet.

11. DEŽELA V OKVIR MEDNARODNE DEJAVNOSTI VKLJUČUJE TUDI DOGOVORE V KORIST SLOVENSKE IN GERMANOFONSKE MANJŠINE TER V KORIST ITALIJANSKE MANJŠINE V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM.

Obrazložitev: V dokumentu, ki ga je predložilo predsedstvo Konvencije, sicer pa tudi v številnih drugih dokumentih deželnega sveta in deželne vlade, je poudarjena zahteva po tem, da se Deželi zagotovijo nekatere pristojnosti na področju mednarodne dejavnosti. Nujno je, da se v ta seznam vključijo tudi odnosi s Slovenijo glede slovenske manjšine v Italiji, z Avstrijo oziroma s Koroško glede nemške manjšine v Videmski pokrajini ter s Slovenijo in Hrvaško glede italijanske manjšine v teh dveh državah. Te pristojnosti naj Deželi omogočijo tako neposredno izvajanje nekaterih mednarodnih sporazumov (npr. sporazum

o kulturnem sodelovanju) kot tudi vključitev v pogovore, ki jih o izvajanju, dopolnjevanju in spreminjanju teh sporazumov vodi Ministrstvo za zunanje zadeve.

Končno besedilo: Dežela naj bi po novem statutu imela več pristojnosti na področju mednarodnega sodelovanja in predvsem čezmejnih stikov, vendar v zadevnih členih novega statuta manjšina ni izrecno omenjena.

Predlog je bil delno sprejet.

12. ZA NADZOR NAD IZVAJANJEM JEZIKOVNIH PRAVIC MANJŠIN V DEŽELI IMENUJE DEŽELA VARUHA JEZIKOVNIH PRAVIC.

Obrazložitev: Varuha jezikovnih pravic so prvi uvedli v Kanadi kot institucijo, na katero se lahko obrne državljan, če ocenjuje, da je katerakoli javna uprava kršila njegove jezikovne pravice. Uspeh te pobude je imel za posledico imenovanje varuhov jezikovnih (ponekod manjšinskih) pravic v številnih evropskih državah. Naloga varuha je, da deluje pomirjevalno in poskuša reševati spore, preden se ti izrodijo v konflikte. Statut naj predvideva imenovanje varuha jezikovnih pravic, oziroma naj omogoči, da deželni svet z lastnim zakonom sprejme ustrezni sklep.

Končno besedilo: Med področji, za katere bi Dežela lahko imenovala posebnega varuha pravic, ni zaščitne manjšin in tudi ne jezikovnih pravic.

Predlog ni bil sprejet.

13. DEŽELA SKRBI ZA OBSTOJ IN RAZVOJ ITALIJANSKE MANJŠINE V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM TER ZA OHRANITEV ITALIJANSKEGA JEZIKA IN KULTURE V KRAJIH, KJER JE TA MANJŠINA AVTOHTONO PRISOTNA.

Obrazložitev: Med mednarodne pristojnosti Dežele naj se kot samostojna točka vključi tudi skrb za razvoj in obstoj italijanske manjšine ter za ohranitev italijanskega jezika in kulture. Dežela bi lahko prevzela nekatere pristojnosti, ki sedaj pripadajo Ministrstvu za zunanje zadeve in Ministrstvu za Italijane po svetu, kar bi pospeševalo postopke, večalo transparentnost in zagotavljalo italijanski manjšini konkretno in učinkovitejšo pomoč.

Končno besedilo: V novem statutu so izrecna določila v zvezi s tem vprašanjem v 4. odstavku 5. člena.

Predlog je bil sprejet.

14. DEŽELA SI PRIZADEVA ZA OHRANITEV ISTRSKE KULTURE IN TRADICIJ MED SKUPNOSTMI ISTRSKIH BEGUNCEV OZIROMA NJIHOVIH POTOMCEV, KI ŽIVIJO NA NJENEM OZEMLJU.

Obrazložitev: Ob prizadevanjih za razvoj italijanske kulture in jezika na ozemlju, kjer živi italijanska manjšina v Sloveniji in na Hrvaškem, mora Dežela z ustreznimi normami tudi prispevati k ohranjanju kulture in tradicij skupin beguncev iz Istre in Dalmacije, ki živijo na njenem ozemlju. Dežela naj tudi prispeva h krepitvi povezav med organizacijami, ki na njenem ozemlju zastopajo begunce, in organizacijami italijanske manjšine v Sloveniji in na Hrvaškem.

Končno besedilo: Ta obveza je zapisana v 6. členu osnutka statuta.

Predlog je bil sprejet.

15. DEŽELA SKRBI ZA OHRANITEV DEŽELNIH JEZIKOV IN KULTUR MED ORGANIZACIJAMI IZSELJENCEV.

Obrazložitev: Z namenom, da se ohranijo in okrepijo kulturne vezi med izseljenci iz Furlanije Julijske krajine oziroma njihovimi potomci in prebivalstvom Dežele, naj statut predvidi splošno določilo, ki bo deželnemu svetu omogočilo, da nadaljuje z zakonodajo v korist izseljenskih skupnosti. Določilo naj bo načelno in naj neposredno oziroma posredno zajema vse tri skupine izseljencev, furlansko, julijsko in slovensko.

Končno besedilo: V 4. odstavku 5. člena osnutka statuta je splošno določilo v zvezi s tem vprašanjem, v katerem pa se jeziki izrecno ne omenjajo.

Predlog je bil delno sprejet.

16. STATUT DEŽELE JE SESTAVLJEN V ITALIJANŠČINI, SLOVENŠČINI, FURLANŠČINI IN NEMŠČINI. VSE VERZIJE SO URADNE.

Obrazložitev: V skladu z načeli pravkar sprejete ustavne pogodbe Evropske unije naj bo statut sestavljen in objavljen v vseh štirih jezikih. Tej objavi je lahko dodano določilo, da v primeru netočnosti prevladuje italijansko besedilo. S tako objavo Dežela priznava enako dostojanstvo vsem jezikom, ki so avtohtono prisotni na njenem ozemlju.

Končno besedilo: V zadnjem členu statuta je navedeno, da se statut objavi v vseh štirih jezikih, vendar je samo italijanska verzija uradna.

Predlog je bil delno sprejet.

V poznejši razpravi so predstavniki slovenske manjšine vložili še popravek v zvezi z rabo zastav jezikovnih manjšin. Ta predlog je bil sprejet in vključen v 2. odstavek 3. člena statuta.